

भव्यतया अभवत्
हिमाचलसर्वकारस्य
एकवर्षस्य कार्यकालस्य
समारोहः

संस्कृतवाङ्मये
महाकवेः
जगद्गुरु रामभद्राचार्य
स्यावदानम्

पहाड़ी गल्लां
"अजकला रे
छोरुआं
रा बखरा ई कम्म

एकादृष्टिः

मोहन_यादवः
मध्यप्रदेशस्य
नूतनः मुख्यमन्त्री

सर्वोच्चन्यायालयेन केन्द्रसर्वकारस्य अनुच्छेद ३७० इत्यस्य निरस्तीकरणस्य निर्णयस्य समर्थनं कृतम्

एकस्मिन् ऐतिहासिक-निर्णये सर्वोच्चन्यायालयेन संविधानस्य अनुच्छेदस्य सप्तत्यधिक त्रिशतं इत्यस्य निरसनस्य केन्द्रप्रशासनस्य निर्णयः यथावत् स्थापितः अस्य अनुच्छेदस्य अन्तर्गतं पूर्ववर्तिने जम्मू-कश्मीर- राज्याय विशेषाधिकारः प्रदत्तः आसीत्। केन्द्रप्रशासनेन नवदशाधिक-द्विसहस्रतमे वर्षे अयम् अनुच्छेदः निरस्तीकृतः आसीत्। सहैव राज्यं भागद्वये विभाजितम् - प्रथमं लद्दाखक्षेत्रं अपरत्र जम्मूकश्मीरः। मुख्यन्यायाधीशस्य डी. वाई. चन्द्रचूडस्य आध्यक्षे पञ्च-निर्णायकाणाम् एकेन संविधानपीठेन प्रशासनस्य निर्णयं समाह्वनानाम् अभ्यर्थनानां श्रवणानन्तरं निर्णयोऽयम् श्रावितः। सर्वोच्च न्यायालयेन प्रोदीरितं यत् अयं सप्तत्यधिक- त्रिशतं अनुच्छेदः एकम् अस्थायि-प्रावधानम् आसीत् राष्ट्रपतेः समीपे अस्य निरसनस्य अधिकारो विद्यते। न्यायालयेन नवदशोत्तर-द्विसहस्र तमवर्षस्य अगस्तमासे निर्णीतस्य लद्दाखस्य केन्द्रशासित प्रदेशस्य निर्णयः तादृशः एव संस्थापितः।

न्यायालयेन स्पष्टीकृतं यत् जम्मू-कश्मीरस्य समीपे अन्येभ्यः राज्येभ्यः पृथक् काऽपि अन्या आन्तरिक-सम्प्रभुता नैव विराजते। अपि च, भारतीय संविधानस्य सर्वाणि प्रावधानानि जम्मू-कश्मीरे क्रियान्वितानि भवन्ति। एतस्मिन् निर्णयके संविधान पीठे अन्ये चत्वारि निर्णायकाः - न्यायमूर्तिः सञ्जयकिशन-कौलः सञ्जीव-खन्नाः वी.आर्. गवई सूर्यकान्तः च सम्मिलिताः सन्ति। त्रिभिः न्यायाधीशैः भिन्नः स्वीयनिर्णयः श्रावितः। पीठेन निर्वाचनायोगाय चतुर्विंशत्युत्तर-द्विसहस्रतमवर्षस्य सितम्बरमासं यावत् निर्वाचनाय निर्देशोऽपि प्रख्यापितः।

त्रिदिवसीयां सिक्किम- राज्यस्य यात्रायां बौद्धधर्मगुरु दलाईलामा मुख्यमन्त्री प्रेमसिंहतामांगेन कृतम् हार्दं स्वागतम्

वार्ताहरः - परशुराम ठकालः

सिक्किम । १३ वर्षाणामनन्तरं परमपूज्यः १४तमः दलाईलामा सिक्किमराज्यस्य त्रिदिवसीयायात्रायां कृते राज्यराजधानीम् आगतवान्। गन्तोकनगरस्य लिबिङ्ग सैन्यहेलीपैड इत्यत्र तस्य स्वागतीकर्तुं तिब्बतीप्रतिनिधिभिः महामहिम कोर्चेन् रिम्पोछे, महामहिम लाचुडरिम्पोछे तथा महामहिम गोंजाङ्गरिम्पोछे, सपत्नीकः मुख्यमन्त्री श्री प्रेमसिंह तामाङ्, श्रीमती कृष्णराई, विधानसभा अध्यक्षः श्री अरुणकुमार उप्रेतीश्च उपस्थितासन्। सिक्किमराज्यसर्वकारस्य वरिष्ठाधिकारिणः, तिब्बतीसंसदस्य, स्थानीयतिब्बतीसभायाः च प्रतिनिधयः अपि पूज्यस्य आध्यात्मिकनेतुः अभिवादनार्थं उपस्थिताः आसन्। स्वागतानन्तरं राज्यस्य विभिन्नमठानां भिक्षुवः आध्यात्मिकशक्त्या युक्तस्य वातावरणस्य मध्ये 'शेर्बाङ्ग' इति नाम्ना प्रसिद्धस्य पारम्परिकबौद्ध-नृत्य-प्रार्थनायाः आयोजनं कृतम्।

यदा परमपूज्यस्य दलाई लामा इत्यस्य सकटीमाध्यमेन डेन्जोङ्ग-रिजेन्सीप्रति गन्तुं मार्गं अवतरणस्थलात् प्रस्थायति स्म, तदा भक्ताः उत्सुकतापूर्वकं मार्गं पङ्क्तिं कृतवन्तः पूज्यस्य आध्यात्मिकनेतुः दर्शनं प्राप्तुम् आशीर्वादं च याचन्ते स्म।

परमपूज्यः दलाईलामा सोमवासरे प्रातःकाले गन्तोकस्य पालजोर-क्रीडाङ्गणे ग्याल्से थोकमे सांगपो इत्यस्य बोधिसत्वस्य ३७ अभ्यासानां (लकलेन् सोडुन्मा) विषये एकदिवसीयं शिक्षणं दास्यति। रुमतेक-ग्यालवा कर्मपा उद्यान-परियोजनायाः आधारशिलाः अपि वर्चुअल्-रूपेण स्थापयिष्यन्ति। च दलाईलामा गान्तोक जनपदस्य सिम्मिक खामदोड निर्वाचनक्षेत्रे ल्हात्सुन छेन्पो प्रतिमा परियोजनायाः आधारशिला स्थापयिष्यन्ति।

प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी सर्वोच्चन्यायालयस्य अनुच्छेद ३७० निरसनसम्बद्धं निर्णयम् ऐतिहासिकं वर्णितवान्

प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी अनुच्छेदस्य सप्तत्यधिकत्रिशतम् इत्येतस्य निरसनप्रकरणे सर्वोच्च - न्यायालयस्य श्रावितं निर्णयं ऐतिह्यं समुद्घोषितवान्। ध्येयं वर्तते यत् नवदशाधिक द्विसहस्रतमवर्षस्य अगस्तमासस्य पञ्चम-दिनाङ्के संसदः निर्णयः न्यायालयेन समुचितरूपेण अभिस्वीकृतः आसीत्।

'विकसितभारतम् २०४७: युवावाणी' इति उपक्रमस्य शुभारम्भः

प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी उक्तवान् यत् भारताय अयमेव उचितः समयः वर्तते अपि च युवकैः विकसितभारताय अस्य अमृतकालस्य उपयोगः करणीयः दृश्यश्रव्य इति अन्तर्जालीयमाध्यमेन 'सप्तचत्वारिंशदधिक- द्विसहस्रतमं विकसितभारतम्: युवकानां ध्वनिः' इत्यस्य उपक्रमस्य शुभारम्भं कुर्वता श्रीमोदिना कथितं यत् भारतस्य इतिहासे एषः एव समयः वर्तते यदा देशः नूतनं कीर्तिमानं स्थापयति। असौ युवकैः विकसितभारतस्य निर्माणदिशि कार्यं कर्तुं आग्रहं कृतवान्। अस्य उपक्रमस्य उद्देश्यं विकसितभारताय देशस्य यूनां एकत्रीकरणं वर्तते। प्रधानमन्त्री अस्याः कार्यशालायाः आयोजनकर्तृभ्यः सर्वेभ्यः राज्यपालेभ्यः शुभकामनां प्रदत्तवान्। तेनोक्तं यत् शिक्षासंस्थानां भूमिका जनानां विकासः वर्तते। तेन एतदपि कथितं यत् जनानां विकासैव राष्ट्रनिर्माणं भवितुं शक्यते।

नवदिल्ल्यां 'खेलो- इण्डिया- पैरा - क्रीडास्पर्धायाः औपचारिकोद्घाटनम्

केन्द्रीय-युवकार्यखेलमन्त्री अनुरागसिंह ठाकुरः नवदिल्ल्यां 'खेलो-इण्डिया- पैरा - क्रीडास्पर्धायाः औपचारिकोद्घाटनं' कृतवान्। एताः प्रतिस्पर्धाः प्रथमवारं समायोज्यन्ते। अष्टदिनानाम् अस्मिन् आयोजने द्वात्रिंशत्-राज्यानि, केन्द्रशासितप्रदेशान् च समेत्य सेनाखेलनियन्त्रण- मण्डलस्य चतुर्दशशताधिकाः-क्रीडकाः भागं ग्रहीष्यन्ति। एते क्रीडकाः पैराप्रतिस्पर्धायां धावन-धनुर्विद्या-पादकन्दुक - भारोत्तोलनानि समेत्य सप्तप्रतिस्पर्धासु स्पर्धिष्यन्ते। क्रीडामन्त्रालयेन कथितं यत् खेलो-इण्डिया- पैरा क्रीडास्पर्धायाः मुख्योद्देश्यं दिव्याङ्ग - क्रीडकेभ्यः स्वीय-कौशल-प्रदर्शनाय विकासाय च अवसरप्रदानमस्ति। खेलो इण्डिया पैरा-क्रीडास्पर्धायां सम्मिलित- क्रीडकेभ्यः व्यापक चिकित्सा - सुरक्षा प्रदास्यते।

सुभाषितम्

अन्नदानं परं दानं
विद्यादानमतः परम् ।
अन्नेन क्षणिका तृप्तिर्
यावज्जीवं च विद्यया

भावार्थ - अन्नदानं श्रेष्ठं दानं है और विद्या का दान भी श्रेष्ठ है, किन्तु अन्न दान से कुछ समय ही तृप्त किया जा सकता है है, परंतु विद्या के दान से जीवनपर्यन्त तृप्त होता है

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः - १७७१११

इस कार्य को भविष्य में निरन्तर बनाए रखने के लिए आप सभी के सहयोग की आवश्यकता है
वार्षिकसदस्ता- ३०१ ₹
पञ्चवार्षिकी सदस्यता- ११०० ₹
संरक्षकसदस्यता- ५१०० ₹
विज्ञापनसहयोगः(मासिक)- ५०० ₹

आधिक सहयोग हेतु हमारा यू.पी.ई कोड स्कैन करें

भव्यतया अभवत् हिमाचलसर्वकारस्य एकवर्षस्य कार्यकालस्य समारोहः

मुख्यमन्त्रिणा चतस्रः प्रमुखाः घोषणाः कृताः

हिमसंस्कृतवार्ता:- धर्मशाला।

सत्ताप्राप्तेः पूर्वं दशप्रतिश्रुतिं प्रतिज्ञायमानेन हिमाचलप्रदेशस्य सुखविन्दरसिंहसुकुसुसर्वकारेण सोमवासरे धर्मशालायां कार्यकालस्य एकवर्षस्य समाप्तेः उत्सवः आचरितः। अस्मिन् काले मुख्यमन्त्री मन्त्रात् प्रतिज्ञापूर्तिं प्रति चतस्रः प्रमुखाः घोषणाः अकरोत्। मुख्यमन्त्री सुखुः अवदत् यत् केन्द्रसर्वकारः आपत्काले हिमाचलेन सह न स्थितः। राज्यसर्वकारेण मन्त्रिमण्डलसभा आहूय ४५०० कोटिरूप्यकाणां आपदाश्रयसंकुलस्य घोषणा कृता। एकवर्षस्य कार्यकाले १० मध्ये तिस्रः प्रतिज्ञाः पूर्णाः अभवन्। पुरातनवृत्तियोजना कार्यान्विता। अग्रिमशैक्षणिकसत्रात् २०२४-२५ शैक्षणिकसत्रात् सर्वकारीयप्राथमिकविद्यालयेषु प्रथमश्रेणीतः आङ्ग्लमाध्यमशिक्षा आरभ्यते। ६८० कोटि रूप्यकाणां

राजीवगांधीस्वरोजगार- स्टार्टअप- योजना आरब्धा। अस्य अन्तर्गतम् अनुद्योगियुवभ्यः ई-टैक्सी योजना आरब्धा। मार्चमासस्य ३१ दिनाङ्कात् पूर्वं सहस्रशः नियुक्तयः भविष्यन्ति। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसुकुः चतुर्थप्रतिश्रुतिरूपेण लाहौल- स्पीतौ १८ वर्षाणाम् उपरि सर्वाभ्यः महिलाभ्यः प्रथमचरणे १५०० रूप्यकाणि दातुं घोषितवान्। पश्चात् सर्वेषु जनपदेषु एषा योजना कार्यान्विता भविष्यति। आगामिनि आय-व्ययके सत्रे तिस्रः अपि प्रतिज्ञाः पूर्णाः भविष्यन्ति। आगामिवर्षात् सर्वाभ्यः महिलाभ्यः १५०० रूप्यकाणां मासिकवृत्तिः दास्यते इति उक्तवान्। तस्मिन् एव काले आगामिवर्षस्य जनवरी-मासस्य प्रथमदिनात् आरभ्य कृषकेभ्यः गोमयस्य उर्वरकस्य क्रयणं द्विरूप्यकाणि प्रतिकिलो दरेन भविष्यति। सुखुः घोषितवान् यत् सम्प्रति सर्वकारः प्रतिलीटरं ३१ रूप्यकाणां दरेन दुग्धं क्रीणाति। अधुना २०२४ जनवरीतः पशुकृषकाणां दुग्धं प्रतिलीटरं ३७ रूप्यकैः ६ रूप्यकवृद्ध्या क्रियते। षड्रूप्यकाणां वृद्धिः भविष्यति। अस्मिन् वर्षे मार्चमासस्य ३१ दिनाङ्कात् पूर्वं सहस्रशः नियुक्तयः भविष्यन्ति। जयरामसर्वकारे पञ्चवर्षेषु केवलं २० सहस्रैव नियुक्तयः कृताः, ते अपि न्यायालयस्य कष्टेषु अटन्ति स्म। वर्तमानसर्वकारः केवलमेकवर्षे एव एतावता पदानि पूरयति।

४० वर्षाणि यावत् दलस्य सेवा कृता, परन्तु कदापि पदस्य इच्छा नासीत्

मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुकुः अवदत् यत् अस्मिन् एव दिने तस्मै सर्वकारस्य दायित्वं दत्तम्। तस्य कुटुम्बस्य कोऽपि राजनीतिषु नासीत्। ४० वर्षाणि यावत् दलस्य सेवां कृतवान्, परन्तु कदापि पदस्य इच्छा न कृता। सः सामान्यतः कृषककुटुम्बस्य च अस्ति। सामान्यजनानाम्

दुःखं अवगच्छति। अद्य दिने एव शपथं स्वीकृतवान्। यदा मन्त्रिमण्डलस्य विस्तारः अभवत् तदा प्रथमे एव सत्रे पुरातनवृत्तियोजनायाः कार्यान्वयनस्य निर्णयः अभवत्। एतत् किमपि राजनैतिकलाभाय न कृतम्। जनसमूहः समर्थितवान्, तस्मिन् कर्मचारिणः सामान्यजनाः च समाविष्टाः आसन्। यदि कामये तर्हि तत् भविष्यवर्षेभ्यः स्थगयितुं शक्नोति स्म, परन्तु तत्क्षणमेव तत् कार्यान्वितवान्। हमीरपुर- कर्मचारी- चयन- आयोगे पूर्वभाजपा-सर्वकारेण युवानां प्रति अन्यायः क्रियमाणः आसीत्, नियुक्तौ भ्रष्टाचारः अपि अभवत्।

२०३२ तमवर्षपर्यन्तं हिमाचलं समृद्धतमं आत्मनिर्भरं च राज्यं भविष्यति

यदा बजटस्य निर्माणं आरब्धम् तदा वयं स्वावलम्बी हिमाचलस्य आधारं स्थापयितुं संकल्पं कृतवन्तः। वयं सुखाय सत्तां न आगताः। हिमाचलसदनेषु भवनेषु च विधायकाः सामान्यजनाः च समानं भाटकं ददति। आगामिषु चतुर्षु वर्षेषु हिमाचलं स्वनिर्भरं भविष्यति, २०३२ तमवर्षपर्यन्तं च हिमाचलं देशस्य समृद्धतमं स्वनिर्भरं च राज्यं भविष्यति। मद्यविक्रयणानां निविदया आयः वर्धितः। आपदाकाले मन्त्रिणः मण्डलानां भ्रमणं कृतवन्तः। दिवारात्री परिश्रमं कुर्वन् आसीत्। केन्द्रात् विशेषाश्रयसंकुलस्य आग्रहं कुर्वन् आसीत्। भाजपा विधानसभासत्रं आह्वयितुं चर्चा कुर्वन् आसीत्। केन्द्रात् आपदा-राहत-संकुलस्य आग्रहाय सदने चर्चा अभवत्। भाजपासांसदत्रयेण अपि केन्द्रे हिमाचलस्य विषयः न उत्थापितः। राज्यसर्वकारेण आवासस्य कानूनस्य परिवर्तनं कृतम्। एतदतिरिक्तं अन्ये बहवः प्रावधानाः कृताः। एतत् संवेदनशीलं सर्वकारम् अस्ति।

धर्मशाला गमनात् पूर्वं मुख्यमन्त्रिणा जाखुमन्दिरे प्रणामः कृतः

ततः पूर्वं सोमवासरे प्रातःकाले मुख्यमन्त्री सुखुः धर्मशालां प्रस्थानात् पूर्वं शिमलानगरस्य प्रसिद्धे जाखुहनुमानमन्दिरे स्वपत्न्या सह पूजां कृतवान्। धर्मशालां प्राप्य प्रथमं मुख्यमन्त्री शहीदस्मारकं गतवान्। शहीदस्मारके शहीदान् श्रद्धांजलिम् अर्पयित्वा सः पदयात्राम् अकरोत्। तदनन्तरं मुख्यमन्त्री समारोहस्थलं प्राप्तमात्रेण सम्पूर्णं पुलिस-प्राङ्गणम् सुखुः भ्राता जयतु-जयतु इति घोषैः प्रतिध्वनितम्।

आपदाकारणात् १२ सहस्रकोटिरूप्यकाणां हानिः केन्द्रेण १२ रूप्यकाणि अपि न दत्तानि- राजीशुक्लः

हिमसंस्कृतवार्ता:- धर्मशाला।

काङ्ग्रेसप्रदेशप्रभारी राजीवशुक्लः अवदत् यत् एकस्मिन् वर्षे एकः अपि दिवसः नास्ति यदा मुख्यमन्त्री उपमुख्यमन्त्री च गृहे उपविष्टौ अभवताम्। प्रथमा प्रतिज्ञा पुरातनवृत्तिः कार्यान्विता अस्ति। द्वितीया प्रतिज्ञा महिलानां कृते आसीत् तस्याः क्रियान्वयनं प्रचलति स्म, परन्तु विपत्तिः आगता। केन्द्रसर्वकारेण किमपि साहाय्यं न कृतम्। अन्येषु राज्येषु ते बहुसाहाय्यं कुर्वन्ति। मोदी हिमाचलं स्वगृहं वदति स्म, यदा

आपदा आसीत् तदा सः स्वभ्रातृभगिनीनां विषये ध्यानं न ददाति स्म। निर्वाचनं यदा आगच्छति तदा एव आगच्छति। तत्र वस्त्रं धारयित्वा मम गृहम् अस्ति इति भावयति। इयं देवभूमिः अत्र कृतप्रतिज्ञासु पुनः मा विस्मरेत्। उत्तराखण्डे भाजपा-सर्वकारः अस्ति, अतः तत्र बहु साहाय्यम् आसीत्। हिमाचले १२ सहस्रकोटिरूप्यकाणां हानिः अभवत् किन्तु अत्र १२ रूप्यकाणि अपि न दत्तानि। हिमाचलस्य मन्त्रिणः विधायकाः च लोकसेवायां निरताः एव तिष्ठेयुः। शुक्लः सुखविन्दरसिंहसुकुं सुखस्य सर्वकारस्य प्रणेता ऊर्जावन्तं उपमुख्यमन्त्रीं मुकेश अग्रिहोत्रीं च इति सम्बोधितवान्।

पूर्वभाजपासर्वकारे १२,००० कोटिरूप्यकाणां देयताः मुकेश अग्रिहोत्री

उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री उक्तवान् यत् ये जनाः परम्परां परिवर्तयिष्यामः इति अवदन्, ते अद्य वीथिषु सन्ति।

मुकेशः अवदत् यत् अद्य भाजपायाः जनाः सत्तातः गतवन्तः, परन्तु तेषां प्रत्येकं कार्यं राज्यसर्वकारस्य अपमानम् एव अस्ति। भाजपा विरोधं कुर्वन् अस्ति। हिमाचलप्रदेशस्य स्थिरसर्वकारः अस्ति। खगोऽपि अत्र हन्तुं न शक्नोति। यदा भाजपाजनाः सर्वकारं त्यक्तवन्तः तदा ते १२,००० कोटिरूप्यकाणां ऋणं त्यक्तवन्तः। भाजपा पुनः सर्वकारे आगन्तुं १६,००० रूप्यकाणाम् ऋणं गृहीतवती, परन्तु जनसमूहः तान् निष्कासितवान्। प्रतिज्ञानां पूर्तये राजधर्म एव, ते पूर्णाः भविष्यन्ति। राज्यकर्मचारिभ्यः वक्तुम् इच्छति यत् एतावत् शीघ्रं न विस्मरन्तु। जयरामसर्वकारेण संसाधनजननार्थं किमपि प्रयासः न कृतः। चयनभ्रष्टाचारः अभवत्। क्रिष्टोमुद्राघोटाला अभवत्। अब्दुल्लाः अन्यस्य विवाहस्य उन्मत्तः इति विषयः भाजपायां प्रवर्तते। तत्र निर्वाचनं विजयं प्राप्तम्। अत्र सुखस्य उत्सवः।

प्रियंका गांधी समारोहे न उपस्थिता

तस्मिन् एव काले काङ्ग्रेसस्य राष्ट्रियमहासचिव प्रियङ्का गान्धी सर्वकारस्य एकवर्षस्य उत्सवे न उपस्थिता। सूत्रानुसारं प्रियङ्का गान्धी सर्वकारीयकार्यस्य कारणेन तत्र न उपस्थिता। प्रियङ्का शिमलायां स्वगृहे एव तिष्ठति। प्रियंका न सांसद न विधायिका इति कथ्यते। अतः स्वं सर्वकारीयकार्येभ्यः दूरं स्थापयति स्म। तस्मिन् एव काले दिल्लीनगरे इण्डियागठबन्धनस्य सभायाः कारणात् दलस्य अध्यक्षः मल्लिकार्जुनखड्गे कार्यक्रमे उपस्थितः न अभवत्। सर्वकारस्य एकवर्षम् आयोजयितुं राज्यस्य सर्वेभ्यः जनाः बहुसंख्याकाः धर्मशालानगरं प्राप्तवन्तः। वातावरणम् अपि स्वच्छम् एवासीत्।

सुखसर्वकारस्य मन्त्रिणां सम्प्राप्तिः

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

सत्तां प्राप्तेः पूर्वं दशप्रतिश्रुतिं प्रतिज्ञायमानस्य सुखसर्वकारस्य एकवर्षीयं कार्यकालं ११ दिसम्बर दिनाङ्के सम्पन्नम्। मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुखोः अनुभवानां युवानां च ०८ मन्त्रिणां एकवर्षीयं प्रतिवेदनपत्रं तेषां कार्यक्षमतां प्रदर्शयति। तस्य प्रदर्शनस्य चर्चा कृता। परन्तु एकवर्षे एव केषाञ्चन कार्यकर्तृत्वस्य विषये प्रश्नाः उत्पद्यन्ते। विभागपरिवर्तनस्य संकेताः अपि सन्ति।

१. मुकेश अग्रिहोत्री, उपमुख्यमन्त्री परिवहनं, भाषा-संस्कृतिः एवं जलशक्तिविभागः

> परिवहनविभागः, हिमाचलस्य प्रथमः विभागः अभवत् यः पूर्णतया विद्युत्वाहनानाम् उपयोगं कृतवान्।
> राजीवगान्धी स्वरोजगारयोजनायाः अन्तर्गतं विद्युत्तैक्सी क्रयणे ५० प्रतिशतानुदानम् उपलब्धं भविष्यति। टैक्सी सर्वकारीयविभागेन सह संलग्नं भविष्यति, ०४ वर्षाणि यावत् नियत-आयः भविष्यति।
> राज्ये ई-बसयानानां कृते ६ हरित-वीथयः निर्मिताः सन्ति।
> विद्युत्बसयाने युवभ्यः ५० लक्षरूप्यकाणां अनुदानं प्रदास्यते।
> महत्वपूर्णयानसङ्ख्यानां निविदा आरब्धा। केवलं ३००० संख्याभ्यः १० कोटिः आयः।
> मन्दिराणां कायाकल्पः आरब्धः।
> सुगमदर्शन योजना आरब्धा।
> एचआरटीसी- कर्मचारिभ्यः पेन्शनभोक्तृभ्यः च प्रतिमासं प्रथमदिनाङ्के वेतनं वृत्तिं च दातुम् आरब्धा।
> प्रत्येकं गृहे नलिकाः स्थापिताः आसन्।
> अन्तर्राष्ट्रीय-अनुज्ञापत्रं निर्मातुं जनपदस्तरे सुविधा प्रदत्ता।

२. डॉ. धनीरामशाण्डिलः, स्वास्थ्यं, सामाजिक- न्यायाधिकारिता मंत्री

> इन्दिरागान्धी चिकित्सामहाविद्यालये (IGMC) एकवर्षस्य कार्यकाले रोबोटिकशल्यक्रिया आरब्धा अस्ति।
> आईजीएमसी इत्यत्र द्वयोः रोगिणां सफलं जानुप्रतिस्थापनं कृतम्।
> नूतनः ओपीडी-खण्डः आरब्धः।

> अधुना नगरक्षेत्रेषु ५० सहस्रजनसंख्यायाः स्थाने २० सहस्राणां कृते कल्याणस्वास्थ्यकेन्द्राणि उद्घाटयितुं उपक्रमः कृतः अस्ति।
> दूरस्थस्वास्थ्यकेन्द्रेषु ड्रोन-यन्त्रद्वारा औषधानि प्रेष्यन्ते।

३. प्रो. चन्द्रकुमारः, कृषिः एवं पशुपालनमंत्री

> जाइका- इत्यस्य अन्तर्गतं सस्यविविधीकरणप्रवर्धनपरियोजनायाः द्वितीयचरणस्य आरम्भः अभवत्।
> आपदि क्षतिपूर्तिं कर्तुं राज्य-आपदाप्रबन्धनप्राधिकरणस्य अन्तर्गतं कृषकेभ्यः १८००० रूप्यकाणि प्रति हेक्टेयर प्रदत्तानि।
> निजीक्षेत्रे मत्स्यपालनस्य प्रवर्धनार्थं कृषकाणां तडागनिर्माणे ८०% अनुदानं दत्तम्।

४. हर्षवर्धनचौहानः, उद्योग, आयुर्वेदः एवं संसदीयप्रकरण-मंत्री

> बृहत्तमायाः औद्योगिकपरियोजनायाः प्रचुरौषधवाटिकायाः (बल्क ड्रग पार्क) कार्य आरब्धम्
> चिकित्सोपकरणवाटिकायाः कार्यमपि प्रचलति। अस्मिन् चिकित्सासाधनसम्बद्धाः उद्योगाः स्थापिताः भविष्यन्ति, येषु वेण्टिलेटर, जानुप्रतिस्थापनं, स्टन्ट इत्यादयः क्रियन्ते।
> १० सहस्रकोटिरूप्यकाणां ज्ञापनपत्राणि हस्ताक्षरितानि सन्ति, एतेन १५ तः २० सहस्रकोटिरूप्यकाणां निवेशः भविष्यति इति अपेक्षा
> विद्युत्वाहननिर्माणकम्पनी अपि ३०० कोटिरूप्यकाणां निवेशं कर्तुं गच्छति।

५. जगतसिंहनेगी, जनजातीय-विकास, राजस्वं एवं उद्यानमंत्री

> प्रथमवारं सेबस्य भारस्य विक्रयः अभवत्, विधानसभायाः मानसूनसत्रे सार्वभौमिकपेटिकाणां कार्यान्वयनस्य घोषणा।

> एचपी शिवा परियोजना प्रारब्धा। ७ जनपदेषु ६००० हेक्टेयर भूमौ १३०० कोटिरूप्यकाणां फलवृक्षाणां विकासः भविष्यति।
> आपदापश्चात् प्रथमवारं आश्रयपुस्तिकायां परिवर्तनं कृत्वा आश्रयराशिः वर्धिता।
> वर्षेभ्यः लम्बितराजस्वविषयाणां निराकरणार्थं भूमिराजस्वकानूनस्य संशोधनेन समयसीमा निर्धारिता
> प्रथमवारं राजस्वन्यायालयानाम् आयोजनेन सहस्राधिकानां लम्बितप्रकरणानाम् निराकरणं कृतम्

६. रोहितठाकुरः, शिक्षा, तकनीकी शिक्षा एवं औद्योगिकप्रशिक्षणमंत्री

> सशक्तशिक्षायाः कृते एकवर्षे गृहीताः कठोरनिर्णयाः २०२४-२५ तमस्य वर्षस्य शैक्षणिकसत्रात् कार्यान्विताः भविष्यन्ति।
> ३०० तः ५०० मीटर् यावत् दूरे न्यूनसंख्यायुक्तानां विद्यालयानां संकुलम् निर्मितं भविष्यति।
> वर्गाधारेण प्रत्यक्षनियुक्त्या च प्रायः ६००० शिक्षकाणां नियुक्तिः भविष्यति।

७. अनिरुद्धसिंहः, ग्रामीणविकासः एवं पंचायती राजमंत्री

> राज्यस्य सर्वाणि पंचायतगृहाणि आधुनिकपञ्चायतगृहेषु परिणतुं योजना आरब्धा।
> पंचायतगृहस्य निर्माणाय १० बिस्वा भूमेः चयनं करिष्यते। पूर्वं केवलं विस्वाद्वयं भूमौ पंचायतगृहाणि निर्मिताः आसन्।
> प्रत्येकस्मिन् पंचायतगृहे १००० वर्गफीटपरिमितं सभागारं निर्मितं भविष्यति यत्र सामान्यसभा भविष्यति।
> साधारणसेवाकेन्द्रस्य सुविधा अपि भविष्यति।
> बजटं ३३ लक्षरूप्यकात् १ कोटि १४ लक्षरूप्यकाणि यावत् वर्धमानम् अस्ति।
> आपदाप्रभावितजनेभ्यः प्रथमचरणे ६५५१ गृहाणि स्वीकृत्य आवंटितानि।

८. विक्रमादित्यसिंहः, लोकनिर्माणं युवासेवाक्रीडामंत्री

> प्रधानमन्त्रिग्रामीणसड़कयोजनायाः तृतीयचरणस्य अन्तर्गतं विभागस्य २५४ मार्गाणां कृते २७०० कोटिरूप्यकाणां राशिः अनुमोदिता अस्ति।
> अनेन सह नूतनप्रौद्योगिक्या ६६० किलोमीटर् यावत् मार्गाः निर्मायन्ते।
> नाबाई-अन्तर्गतं ६३९ कोटिरूप्यकाणां ९३ परियोजनानां अनुमोदनं कृतम् अस्ति।
> १८ कोटिरूप्यकाणां व्ययेन १२ नूतनाः उपत्यकासेतुः क्रीताः।
> एकस्मिन् वर्षे २३ ग्रामाः मार्गसुविधाभिः सह सम्बद्धाः अभवन्।
> निविदायाः अवधिः ५१ दिवसेभ्यः न्यूनीकृत्य ३० दिनानि कृतानि

संस्कृतवाङ्मये महाकवेः जगद्गुरु रामभद्राचार्यस्यावदानम्

विषयेस्मिन् राष्ट्रिया सङ्गोष्ठी सुसम्पन्ना
जगद्गुरुणां प्रत्येकग्रन्थेषु
अखिलशास्त्राणि, एतादृक्-
मौलिकबहुसंख्यकग्रन्थाः
लेखितुं न शक्याः

भार्गवराघवीयमहाकाव्ययोः दार्शनिक-तत्त्वेषु स्वोद्धोधने प्रोक्तं यत् जगद्गुरुणां प्रत्येकं ग्रन्थेषु अखिलशास्त्राणि विलोकयितुं शक्यन्ते। तेनोक्तं यत् केनचिद् एकेन मानवेन एतादृक्-मौलिकबहुसंख्यकग्रन्थाः लेखितुं न शक्याः।

विशिष्टातिथिः प्रो. बिहारीलालशर्मा स्वीये वक्तव्ये उक्तवान् यत् अक्षमजनेषु सक्षमतां निर्माय दिव्यचेतनायाः सञ्चाररूपं महत् कार्यं केवलं जगद्गुरवः एव सम्पादयितुं शक्नुवन्ति। तेनोक्तं यत् जगद्गुरुद्वारा संस्थापितोयं विश्वविद्यालयः वैलक्षण्यमाविष्करोति। चित्रकूटस्य धरा अद्भुता असामान्या वातावरणञ्च रामणीयकं दरीदृश्यते। अत एव रामेण स्ववनवासार्थमियं धरा चिता। प्रभुः जगद्गुरुभ्यः शक्ति-सामर्थ्यप्रदानपूर्वकं दीर्घायुष्यं च दद्यात् येन स्वकर्तव्यं कुशलतापूर्वकं कुर्युः।

आध्यक्ष्यं निर्वहन् जगद्गुरु- रामभद्राचार्य-राज्य-
विश्वविद्यालयस्य यशस्वी कुलपतिः प्रो.
शिशिरकुमारपाण्डेयमहोदयेन उक्तं यत् संस्कृतजगति
जगद्गुरवः रामभद्राचार्यमहोदयाः वाचिक-
लेखनादिसर्वविधपरम्पराणां संवाहकाः वर्तन्ते।

नानापुराणनिगमागम-इत्यादि- तुलसीदासस्य
लोकचेतनामाध्यमेन लोकहितवार्ता सूरदासस्य
साहित्यसङ्गीतादीनां च साधनां उभयोः एकसूत्रेण मन्थनं
गुरुभिः कृतं वर्तते। कार्यक्रमस्य संयोजिकया डॉ.
प्रमिलामिश्राद्वारा कार्यक्रमस्य प्रस्तावना प्रस्तुता ।
कुलाधिपतेः निजीसचिवः रमापतिमिश्रमहोदयः डॉ.
प्रमिलामिश्रमहोदयायै आशीर्वादपूर्वकं वर्धापनानि प्रदत्तवान्
। कार्यक्रमे शिक्षासंकायाध्यक्षः डॉ. महेन्द्रकुमारः उपाध्यायः
समेषां कार्त्तव्यं प्रकटितवान् सञ्चालनं च डॉ. प्रमिला मिश्रा
कृतवती । अत्र प्रो. रामसलाहीद्विवेदी, प्रो. हररामत्रिपाठी
(कुलपतिः, कविकुलगुरु- कालिदास- संस्कृत-
विश्वविद्यालय- रामटेक इत्यतः) प्रो. दिनेशकुमारगर्ग, डॉ.
विजयपयासी, डॉ. विनोदकुमारमिश्रः (संकायाध्यक्षः) डॉ.
सुशीलत्रिपाठी, डॉ. किरणत्रिपाठी, डॉ.संध्या पाण्डे, डॉ.
शशिकान्तत्रिपाठी, भविष्यमाधुरः, डॉ. सांतकुमारचतुर्वेदी,
रविप्रकाशशुक्लः, गरिमा मिश्रा, विमला देवी च इत्यादयः
विश्वविद्यालयीयाः अभ्यागताश्च विद्वांसः, प्राध्यापकाः, छात्र-
छात्राः शोधार्थिनश्च उपस्थिताः आसन्।

वाचिक-लेखनादिसर्वविधपरम्पराणां
संवाहकाः जगद्गुरु रामभद्राचार्यवर्याः वर्तन्ते

वार्ताहरः-कुलदीपमैन्दोला। चित्रकूटम् ।

जगद्गुरु-रामभद्राचार्य- दिव्याङ्ग-राज्य-विश्वविद्यालये
चित्रकूटे राष्ट्रिया सङ्गोष्ठी सम्पन्नतां याता। समारोपसत्रस्य
शुभारम्भः संस्कृतविभागीयेन छात्रेण शशिराजभरेण
सरस्वतीवन्दनपूर्वकं कृतः। मुख्यातिथिरूपेण देहलीस्थ-
श्रीलालबहादुरशास्त्रि-राष्ट्रिय- संस्कृतविश्वविद्यालयस्य
कुलपतिः प्रो. मुरली-मनोहर-पाठकः, विशिष्टातिथिरूपेण
वाराणसीस्थ-सम्पूर्णानन्द- संस्कृतविश्वविद्यालयस्य कुलपतिः
प्रो. बिहारीलालशर्मा, आध्यक्ष्यं च चित्रकूटस्थ-जगद्गुरु-
रामभद्राचार्य- दिव्याङ्ग-राज्य-विश्वविद्यालयस्य कुलपतिः
प्रो.शिशिरकुमारपाण्डेयमहोदयः निर्वहं विहितवान्
। कार्यक्रमस्यास्य संयोजिका प्रभारीसंस्कृतविभागीया डॉ.
प्रमिला मिश्रा आसीत्।

मुख्यातिथिना प्रो. मुरलीमनोहरपाठक-महोदयेन
जगद्गुरुणां पञ्चविभूषणपुरस्कृत-रामभद्राचार्याणां 230
विरचितग्रन्थेषु भृङ्गदूतम् इति खण्डकाव्यं

राष्ट्रपतिना प्रणबमुखर्जीवर्यस्य जयन्त्यवसरे समर्पिता पुष्पाञ्जलिः

राष्ट्रपतिपदासीना द्रौपदी मुर्मुः राष्ट्रपतिभवने पूर्वराष्ट्रपतेः
प्रणबमुखर्जीवर्यस्य जयन्त्यवसरे तस्मै पुष्पाञ्जलिम् अर्पितवती ।
प्रधानमंत्री नरेन्द्रमोदी अपि तस्मै श्रद्धाञ्जलिं प्रदत्तवान्।
प्रधानमंत्री एकस्मिन् सामाजिकान्तर्जाल-सन्देशे पटले उक्तवान्
यत् प्रणब मुखर्जीवर्यस्य राजनैतिक-कुशलता बौद्धिकगहनता
च देशं समुचितदिशं प्रति नीतवत्यौ । तेनोक्तं यत् तस्य
अन्तर्दृष्टिः नेतृत्वं च अमूल्यम् आस्ताम् अपि च निजस्तरे
पारस्परिकवार्ता सर्वदा समृद्धा जाता। सूचना-प्रसारणमन्त्री
अनुरागसिंह ठाकुरः अपि पूर्वराष्ट्रपतये श्रद्धाञ्जलिं समर्पितवान्।
एकस्मिन् सामाजिकान्तर्जालसन्देशपटले श्रीठाकुरेण उक्तं यत्
प्रणब मुखर्जी एकः राजनेता आसीत्, यः देशस्य लोकतान्त्रिक
संरचनायाः सुदृढीकरणदिशि महत्वपूर्णः भूमिकायाः निर्वहणम्
अकरोत् ।

काशी- विद्यापीठः अस्माकं स्वतन्त्रता - संग्रामस्य प्रतीको वर्तते-राष्ट्रपतिः

राष्ट्रपतिपदासीना द्रौपदीमुर्मुः उत्तरप्रदेशस्य
वाराणसीनगरे महात्मा गांधी- काशीविद्यापीठस्य
पञ्चचत्वारिंशत्तमे दीक्षान्तसमारोहे भागं भजितवती ।
अत्रावसरे प्रदेशस्य राज्यपालः आनन्दीबेन पटेलः
उपस्थिता आसीत्। अस्मिन् दीक्षान्त समारोहे
द्विनवत्यधिक-षड्-शतोत्तर-सप्तसप्तति-सहस्रकेभ्यः
छात्रेभ्यः उपाधिः वितरिता। येषु षोडश- स्वर्णपदकानि
राष्ट्रपतिना छात्रेभ्यः मुख्यकार्यक्रमे प्रदत्तानि । अत्रावसरे
राष्ट्रपतिना भणितं यत् काशी विद्यापीठस्यास्य प्रथमस्य
प्रबन्धन - मण्डलस्य सदस्येषु महात्मा गांधी लाला
लाजपत राय जमनालाल बजाज- जवाहरलालनेहरू-
आचार्यनरेन्द्रदेव- पुरुषोत्तमदास टण्डन-सादृशाः
ऐतिहासिक निर्मातारः सम्मिलिताः आसन्। अनया कथितं
यत् काशी- विद्यापीठः अस्माकं स्वतन्त्रता - संग्रामस्य
प्रतीको वर्तते।

चलचित्रवार्ताः

'बॉर्डर २' इत्यस्य चित्रोत्तलनं शीघ्रमेव आरभ्यते, मुख्यभूमिकायां सत्री देओलः

हिमसंस्कृतवार्ताः- जगदीश डाभी, मुम्बई।

यदा 'गदर २' चलचित्रं सफलम् अभवत् तदा आरभ्य
'बॉर्डर २' चलचित्रस्य बहुचर्चा प्रचलति। 'बॉर्डर २' विषये
नित्यं वार्ताः सन्ति। एषा वार्ता पूर्वमेव आगता यत् सत्री
देओलः 'बॉर्डर २' इति चलचित्रे मुख्यभूमिकायां दर्शनं
दास्यति। अस्मिन् चलचित्रे 'आयुष्मान खुराना' इत्येन सह
'सुनील शेट्टी' इत्यस्य पुत्रः अहान शेट्टी अपि दर्शनं
दास्यति। अधुना समाचाराः प्राप्यन्ते यत् निर्मातारः
सम्पूर्णं तारकवर्गं अन्तिमरूपेण स्थापयित्वा आगामिषु
सप्ताहेषु चित्रोत्तलनम् आरभन्ते। परन्तु निर्मातारः
अद्यापि चलच्चित्रस्य चित्रोत्तलनं न आरब्धवन्तः।
प्राप्तसमाचारानुसारं निर्मातारः २०२४ तमस्य वर्षस्य
प्रथममासे 'बॉर्डर २' इत्यस्य चित्रोत्तलनम् आरम्भं
करिष्यति। 'बॉर्डर' इति चलचित्रं १९९७ तमे वर्षे
प्रदर्शितम् भवति स्म। 'बॉर्डर' चलचित्रस्य निर्देशकः जे.
पी. दत्ता आसीत्। अधुना च जे. पी. दत्तावर्यस्य पुत्री
निधि दत्ता 'बॉर्डर' इत्यस्य उत्तरकथायाः (Border 2)
इत्यस्य निर्देशनं करिष्यति। समाचारानुसारं निधि दत्ता
सम्प्रतिः चलचित्रस्य पटकथां लिखति।

अमेरिकादेशे दक्षिणाभिनेता- प्रभासस्य 'सालार' चलचित्रस्य विमोचनात् पूर्वं ४.६ कोटिरूप्यकाणि अर्जितानि

हिमसंस्कृतवार्ताः- जगदीश डाभी, मुम्बई।

दक्षिण-तारक-प्रभासस्य चलचित्रं सालारं २२ दिसम्बर
दिनाङ्के प्रदर्शितं भविष्यति। चलचित्रस्य प्रदर्शनाय
बहुदिनानि अवशिष्टानि न सन्ति। चलच्चित्रस्य प्रदर्शनात्
पूर्वं सालारस्य विज्ञापन पुटकम् अपि अधुना एव
प्रदर्शितं जातम्। अधुना प्रशंसकाः चलचित्रस्य प्रतीक्षां
कुर्वन्ति। एतस्मिन् समये चलचित्रस्य विषये एका वार्ता
अस्ति। प्राप्तसमाचारानुसारं प्रभासस्य सालारस्य
चलचित्रस्य प्रदर्शनात् पूर्वं अमेरिकादेशात् ४.६०
कोटिरूप्यकाणि अर्जितानि सन्ति। भारते चलच्चित्रस्य
अग्रिमरक्षणम् अद्यापि न उद्घाटितम्। अमेरिकादेशे अस्य
अग्रिम-आरक्षणं बहुकालपूर्वं आरब्धम् अस्ति।
वार्तानुसारं अस्य चलचित्रस्य अद्यावधि अमेरिकादेशे
अग्रिमरक्षणम् कृत्वा २०,४६१ टिकटानि विक्रीताः,
एतेभ्यः टिकटेभ्यः ५५२,३३८ डॉलरम् इति अर्जितम्,
यत् प्रायः ४ कोटि ६० लक्षरूप्यकाणि सन्ति।

श्रीरामप्रार्थना

असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः,
नारदोपाध्यायः

यः ज्ञानस्वरूपः, धाता, सुखदः, देहपावनः, मुनीन्द्रः, यतीश्वरः, देवेश्वरः, हनुमतः परमस्वामी, पूर्णः, सीता यस्यः अर्द्धाङ्गिनी, देवानां गुरुः, सः लक्ष्मीपतिः भगवान् श्रीरामः मम हृदये निवसन् सदा रमताम्। यः मुकुन्दः, गोविन्दः इत्यादिनाम्ना आकार्यते, सीता यस्य चरणकमलं सेवते, यस्य कृपया नीचकुलीया अधमा शबरी अपि परमधाम श्रितवती, यः विमलवाण्यतीतः, अगम्यः, सः लक्ष्मीपतिः भगवान् श्रीरामचन्द्रः मम हृदये निवसन् सदा रमताम्। यः पृथिव्याः अधीश्वरः, देवमनुष्याणां स्वामी, रघुकुलनाथः, यस्य शिरसि किरीटः, हस्तयोः केयूरौ, शरीरे स्वर्णवत् पीतवस्त्रं च सुशोभन्ते, यः सहस्रशः सूर्यसमानः देदीप्यमानः, सिंहासने सुशोभमानः वर्तते, सः लक्ष्मीपतिः भगवान् श्रीरामचन्द्रः मम शान्तहृदये निवसन् सदा रमताम्। यः श्रेष्ठः, शरणप्रदः, सुग्रीवसखा, अनन्तः, यस्य ललाटे केशरतिलकं राजते, सुन्दरगतियुक्तः, शशेः समानं यस्य मुखम्, मनुष्यरूपः चेदपि योगिनां ध्येयं परब्रह्म स्यात्, यतीश्वरगणः यस्य स्तुतिं करोति, यः जन्ममरणरूपसंसारस्य हरणं करोति, सः लक्ष्मीपतिः भगवान् श्रीरामचन्द्रः मम हृदये निवसन् सदा रमताम्। काश्यां भगवान् शिवः यस्य कल्याणप्रदं नाम उपदिशति, श्रीपार्वती प्रभातकाले यस्य सहस्रनाम्नः पाठं करोति, शिवब्रह्मादिदेवगणः स्वलोके यस्यदिव्यचरित्रस्य गुणगानं करोति, सः लक्ष्मीपतिः भगवान् श्रीरामचन्द्रः मम हृदये निवसन् सदा रमताम्। यः अत्यन्तं धीरः सन् अपि अधीरः भवति, अर्थात् अविद्यां दूरीकरोति, असुरस्य अर्थात् सूर्यकुले उत्पन्नः सन् अपि असुरस्य अथवा राक्षसकुलस्य संहारं करोति, परमात्मा, सर्वज्ञः, देवमनुष्यगणः यस्य सुयशसः गुणानुकीर्तनं करोति, येन अहल्याशापः ध्वंसीकृतः, यस्य हस्ते बाणः सुशोभते,

यः सरलस्वभावः एवं विश्वामित्रसखा वर्तते, सः लक्ष्मीपतिः भगवान् श्रीरामचन्द्रः मम हृदये निवसन् सदा रमताम्। यः हृषीकेशः, शौरिः, शेषशायी, मधुसूदनः, उपेन्द्रः, वैकुण्ठः इत्यादिनामभिः आख्यायते, येन प्रसन्नचित्तेन गजराजशत्रुः ग्राहः हतः, यः बलिं पदच्युतं कृतवान्, वीरः, नीतिनिपुणः, लक्ष्मीपतिः, दशरथनन्दनः, भगवान् श्रीरामचन्द्रः मम हृदये निवसन् सदा रमताम्। यः त्रिकालदर्शी, लक्ष्मणस्य पूज्यः, येन वने भ्रमता मायामृगस्य हननं कृतम्, यः युद्धप्रियः, दान्तः, शान्तः, पृथ्वीभारनाशकः, देवैः स्तुतः, अमानी, मानदः, कृतज्ञः, सर्वेषां पूज्यः, समस्तप्राणिनां हृदि संस्थितः, सः लक्ष्मीपतिः भगवान् श्रीरामचन्द्रः मम शान्तहृदये निवसन् सदा रमताम् इति, शुभम्। ओं रां रामाय नमः!

अजकला रे छोरुआं रा बखरा ई कम्म

कहरें कम्म करदे नी बाबू बणी घुमदे दारू जिथी मिली जाओ पेग लाई झुमदे अया नियाँ रईरा इन्हां च बिल्कुल बी दम्म अजकला रे छोरुआं रा बखरा ई कम्म कालेज बी जांदे उथी सिगटां बीड़ियाँ पीन्दे नशे ते बिना तां एह बिल्कुल बी नी जींदे चिट्टे रे तां अजकल हुई गरे दीवाने चिट्टा खाई कने कम्म करदे मनमाने नशा करी कने टुच्च रहन्दे हर दम अजकला रे छोरुआं रा बखरा ई कम्म बापू तिहाडी लाई कने करदा गुजारा छोरू जेबा हत्थां पाई घुमदा बजारा गावें गावें गली गली हुन्दे सन्जा कट्टे चिट्टा खाई खाई सबी चकितिरे फट्टे गल्लां इन्हांरी सुणी कन्ने आँखीं हुन्दी नम अजकला रे छोरुआं रा बखरा ई कम्म अम्मा बापू री नी चिंता न कोई ख्याल इन्हां जो तां चाईदा बस नशे रा ई माल न रई कोई इज्जत न रई कोई लाज किंयाँ इन्हां ते हुण बचगा समाज जिन्दगी बचाइए किया एई इक्क गम अजकला रे छोरुआं रा बखरा ई कम्म

पहाड़ी गल्लां हिमसंस्कृतवार्ता:

छोटे मुंडू कुड़ियाँ बी हुई गए नशे रा शकार जिथी बी देखो नशे रा बदी गया कारोबार मावां बुड़ेयाँ री इज्जत करी ती नलाम नशेड़िये रा बापू गया लोक बोलदे सरेआम कियाँ हुण बचाइए सामणे बैठिरा जम्म अजकला रे छोरुआं रा बखरा ई कम्म रखो सब मिली जुली तिन्हांरा ख्याल सैजे सप्लाई करदे नशे रा एह माल पता सबी जो हुंदा पर दसदा नी कोई जिन्दगी बताई देणी पावें रोई रोई हे भगवान तिन्हां पर सटी दे तू बड्डा जेया बम्म अजकला रे छोरुआं रा बखरा ई कम्म

— रविन्द्र कुमार शर्मा घुमारवीं
जिला बिलासपुर (हि० प्र०)

डॉ. केशवानन्द कौशलः
सचिव
94183 35463

हिमाचल-संस्कृत-अकादमी

(हिमाचलप्रदेशसर्वकारः)

उच्चतरशिक्षानिदेशालयपरिसरः, लालपानी, शिमला-१७१००१

दूरवाणी फ़ैक्स संख्या: 0177-2658093

ईमेल: himsktacademy@gmail.com

राज्यस्तरीयसंस्कृतप्रतियोगिता:

स्थानम्- किसान भवनम्, बिलासपुरम् हि.प्र.

15-16 दिसम्बर 2023

15 दिसम्बरतिथौ कार्यक्रमः
सायं ३ वादनात्
संस्कृतप्रतियोगितानां शुभारम्भः

16 दिसम्बरतिथौ कार्यक्रमः
प्रातः 9 वादनात्
संस्कृतप्रतियोगितानां शुभारम्भः

संस्कृतशब्दकोशाः

sudha_sathaye@yahoo.com

हिमसंस्कृतवार्ताः, सुधा साठ्ये, मुम्बई

यदा वयं संस्कृतस्य विषये वदामः तदा प्राकृत-पाली-भाषायाः अन्ययोः शास्त्रीयभाषयोः अपि प्रभावः भवति । कालक्रमस्य विषये यास्कः, निघण्टुः, निरुक्तादयः लेखकाः ईपू सप्तमशताब्द्याः सन्ति । पाणिनेः तिथिः प्रायः षट् शताब्दी ई.पू. तथा च महावीरगौतमबुद्धस्य च तिथयः अपि षट् शताब्द्याः पूर्वं सन्ति, महावीरः बुद्धात् प्रायः ५० वर्षाणि प्राचीनः अस्ति। वस्तुतः महावीरः जैनपरम्परायां २४तमः तीर्थंकरः इति मन्यते । तस्मिन् सति जैनपरम्परायाः इतिहासः बहुपूर्वकालपर्यन्तं आसीत् । शाब्दिकदृष्ट्या यथा महावीरः प्राकृतभाषायां मगध्या अर्धमगध्या सह पाठयति स्म, यथा च बुद्धेन पालीभाषायाः प्रयोगः कृतः तथा प्राकृतपालीभाषायाः शब्दकोशाः उपलभ्यन्ते । तथापि वयं केवलं संस्कृतशब्दकोशस्य विचारं कुर्मः। संस्कृतसाहित्यस्य कालक्रमानुसारं प्रथमे यास्कः, ततः पाणिनिः, ततः कौटिल्यः, तदनन्तरं पतञ्जलिः। द्वितीयशतके ई.पू. महाभारतस्य कालः सामान्यतया पूर्वद्वितीयशतकात् द्वितीयशतकपर्यन्तं भवति । अमरसिंहजैनः संस्कृतकोशकारः अमरकोशस्य रचयिता च क्रिस्तिनयनयुगस्य अस्ति । पाणिनिः

कस्यापि शब्दकोशस्य रचनां न कृतवान्, परन्तु डॉ. काणे पाणिनीयकोशस्य संकलनं प्रायः २५ वर्षपूर्वं त्रिखण्डेषु कृतवान् । जैनैः अमरकोशात् क्रि.श.षोडशशताब्द्यां यावत् जैनभिक्षुः समसुन्दरगणिः संस्कृतशब्दलेखने महत् योगदानं कृतवान् । तेन अष्टलक्षार्थी रचितम् । संस्कृतकोशानां परम्परायां अमरकोशसहितम् अधिकांशाः कोशाः सत्यापितरूपेण भवन्ति । चिकित्साशास्त्रस्य, वास्तुशास्त्रस्य, गणितस्य च विशेषविश्वकोशाः सन्ति । अतः वैद्यकसिन्धु, 16 शताब्दी ई. चिकित्सापदानां शब्दावली 'शिल्परत्नकोश' इति तथा गणितीय तकनीकी विधानकोषः प्राप्यते। आधुनिककाले आयुर्वेदादीनां केचन कोशाः लक्ष्मण शास्त्री जोशी वर्यस्य अग्रज वेणिमाधवशास्त्री द्वारा रचिताः । तन्त्राभिधानकोशस्य सम्पादनं प्रकाशनं च जर्मनविदुषी सुश्री बेट्टिना बाउमर इत्यनया तस्याः मार्गदर्शिका ऐलिस बोन्ड इत्यनया वास्तुशास्त्रस्य द्वितीयशब्दकोशस्य सम्पादनं कृतम् आक्सफोर्ड-आङ्गल-शब्दकोशस्य अनुरूपेण आधुनिकसंस्कृत-शब्दकोशानां विषये विल्सनः १८ शताब्द्यां संस्कृत-आङ्गल-शब्दकोशं लिखितवान् । १९ शताब्द्याः आरम्भे शब्दकल्पद्रुमः इति एकभाषिकः संस्कृतकोशः अनेकखण्डेषु प्रकाशितः । सः शब्दकोशः सम्पूर्णे भारते संस्कृतविद्यालयेषु बहुप्रयुक्तः आसीत् । बाचस्पत्यम् इति अन्यः एकभाषिकः शब्दकोशः कलकत्तातः प्रकाशितः । विल्सनस्य शब्दकोशः द्विभाषिकः अर्थात् संस्कृततः आङ्गलपर्यन्तं, ततः अन्यः द्विभाषिकः शब्दकोशः निर्मितः।

संस्कृतात् जर्मनपर्यन्तं सप्तखण्डेषु Nach: trez अर्थात् पूरकखण्डः, प्रसिद्धस्य रूसनगरस्य पीटर्स बर्कस्य १८३६ तः १८५५ पर्यन्तं मोनियर् विलियम्स इत्यनेन संकलितः संस्कृत-आङ्गलशब्दकोशः तस्मात् सामग्रीं गृहीत्वा महाविद्यालयेषु प्रयुक्तः । १८७३ तः १८७७ पर्यन्तं डेक्कनमहाविद्यालये सहपाठिनः लोकमान्यतिलकः, अगरकरः, आप्टे च अस्य शब्दकोशस्य प्रयोगं कृतवन्तः । तिलक-अगरकर इत्यनेन नूतनं आङ्गलविद्यालयम् स्थापितम्। सः कोशस्य प्रयोगं कृतवान् । परन्तु छात्राणां हिताय वामनशिवराम आपटे संस्कृतात् आङ्गलम्, आङ्गलतः संस्कृतं च द्विभाषिकशब्दकोशं प्रकाशितवान् । १८८५ तमे वर्षे डेक्कनशिक्षासङ्घः फर्गुसनमहाविद्यालयस्य आरम्भं कृतवान् । पश्चात् द्विभाषिकता, त्रिभाषावादादिविषये केचन लघु-बृहत्-कोशाः निर्मिताः। संस्कृतात् मराठी, गुजराती च । तदनन्तरं डेक्कनमहाविद्यालयपुणे इत्यस्य महानकोशपरियोजनया ऐतिहासिकप्रधानाध्यापकानां विश्वकोशसंस्कृताङ्गलशब्दकोशस्य प्रायः ३२ खण्डाः प्रकाशिताः । तथापि 'क' इत्यादयः शब्दाः न समाप्ताः। 'क' इत्यनेन आरभ्यमाणानां शब्दानां फलं प्राप्तुं कतिपयानि दशकानि अपि यावत् समयः स्यात्, परन्तु उन्नतप्रौद्योगिक्याः युगे अपि ईश्वरेच्छा बलियसी। ...

